

Ob tihih večerih...

Spisal Ksaver Meško.

Moji duši so dragi tihi in mirni večeri. Temne in burne večere duša pač vzljubi za nekaj trenutkov. A ta ljubav se kmalu prerodi v strah in grozo. Hrušč vihnih večerov zaduši v duši njene lastne glasove: naša duša le posluša, se čudi, trepeti — a za lastne misli nima ne časa ne prostora.

Ljubši so mi večeri z mehkim mirom in sanjavo melanholijo, večeri, ob katerih dan vdano in brez boja z jasno, belo nočjo leže k pokoju, ob katerih angelci božji na azurnem svodu nebesnem polagoma odpirajo svetla očesca ter napol radovedno, napol zadovoljno zró na zemske nižave, ne da bi jim vsak hip zakril teman oblak divni razgled po vsemiru. In nad selom plava mir, mir polni hiše, kjer se zbirajo trudne družine, mir dehti iz travnikov ob vasi, mir plove nad polji in nad gozdovi — vsa širna priroda je pogreznjena v globok, sanjav mir...

Ob takih tihih in mirnih večerih, ko v prirodi božji skoro ni slišati zvoka, ki bi motil misli naših duš, te rade govoré same s seboj. Ob takih večerih se često kakor širna, na vse strani pregledna plan, razgrne pred nami naše življenje. Iz globine duše vstajajo podobe in prizori, naša mrtva mladost se oživi pred nami, budé se nam spomini na jasne in težke dni in na nekdanje enako mirne in tihe večere.

A s takimi mirnimi in tihimi večeri so često v tesni zvezi burni odlomki našega življenja...

Nocoj je tak tih in miren večer. In pred dušo mi vstajajo razni nekdanji tihi večeri, dolga vrsta: od prvih mladostnih let in semkaj do danes, ko uživam tak tih večer v tujini. O kolikih sem mislil, da sem jih že davno pozabil, a danes se spet oživljajo. Čutim, da so vzlic mnogim letom še jasno in ostro zapisani v moj spomin — določno in globoko, kakor bi bili z iglo začrtani v papir. Briši in briši — nikdar jih ne izbrišeš...

Dokaj let je že tega. Tih večer je bil, pravzaprav že noč, ko sem se prebudil. V sobi je bilo jasno — skoro kakor ob dnevu: bila je polna luna, in skozi visoka, nezastrta okna je mesečina v mirnih, a velikih valovih lila v sobo. Zazdelo se mi je, da je grela izbo z mlačno toploto. Od okna pri mizi je padal lunin soj ravno črez zgornji del postelje. Ob vzglavju je nekdo sedel ter naslanjal glavo ob blazino malone tik moje glave.

Tiho in oprezno sem se malce dvignil ter se zagledal v obraz žene, katero je premagala utrujenost, da je sedé za hip zadremala.

Bila je moja mati. A obraz njen je bil zeló izpremenjen: lica so bila obledela in upadla, brada se je zostrila, in v mesečini sem jasno videl, da ji čelo prerezujejo gube. Poprej jih nisem opazil nikdar.

Sloné v postelji sem dolgo zrl v ta shujšani obraz. Niti dihati si nisem prav upal, boječ se, da mamico zbudim in prestrašim... V duši pa mi je polagoma vstajala težka misel: „Tvoja bolezen je včrtala čelu materinemu te gube, v skrbi in v strahu, da te izgubi, ji je postareló lice — —“

Šele sedaj sem se prav zavedel, da sem bil bolan. Trudil sem se, da se domislim vse te bolezni, da preračunim, kako dolgo je trajala, koliko noči je mamica prebedela ob moji postelji. A spominjal sem se le, da sem nekega popoldne legel. V noči mi je bilo zeló vroče in čutil sem pekoče bolečine v glavi. Dozdeva se mi, da sem mamico prosil, naj me nese odtod — kam sem hotel, tega več ne pomnim... Potem pa je legla neprodirna noč na moje misli...

Sedaj, ob tihem, lunojasnem večeru sem se spet prebudil. — V glavi sem čutil sicer še nekaj težkega, v ušesih mi je še šumelo, oči so bile trudne in vse telo me je bolelo, kakor bi padel iz visočine na trdo zemljo.

Spoznal sem, da sem bil že na pragu med življenjem in večnostjo ...

A ta večer sem se zbudil k novemu življenju, nov dan mi je zasijal ob tem tistem večeru.

In prvi obraz, ki ga po tem zbujuju, po tej vrnitvi k življenju gledam pred seboj, je najdražji mi obraz. In ta mi jasno govori o večerih in nočeh, ki jih je revica v bôli in obupu prečula ob moji postelji. Koliko vzdihov se ji je izvilo iz srca, koliko molitev je njena duša pošiljala k Bogu v spraven dar in v dragoceno odkupnino za mene! Koliko solzâ so potočile njene oči — od teh solzâ in od mnogih prečutih noči so se sedaj sklenile — ob tem tistem večeru, ko sem jaz odprl svoje ...

Tiho sem sklonil glavo nad njeno roko, počivajočo na odeji. Žarko sem jo poljubil in solza ljubezni in hvaležnosti mi je privrela iz očesa ter mi kanila na to koščeno roko.

„Mamica ...“

Planila je po koncu, kriknila — a takoj se je spet zrušila na stol. Njene roke so se oklenile mojega vratu, suho lice je pritisnila k mojemu ter glasno zaihtela. Plakala sva skupno — a to so bile solze veselja, hvaležnosti in ljubezni ...

Krog naju in tam zunaj v prirodi božji pa je sanjal tih in miren večer. Takih večerov je težko pozabiti in često se spet oživljajo ... — — — — —

Vsakih sto let se ob tistem večeru odpre čudoviti cvet aloin. Vsakih sto let se ob tihih večerih v skriti puščavi porodi bajni ptič feniks ... Vsakih sto let bi človek nemara našel zvestega prijatelja. — A ni sojeno vsakemu, da vidi cvet aloin. In koliko jih je, da so videli feniksa, dvigajočega se v veličastnem poletu proti solnčni obli? — Malo jih je, ki najdejo pravega prijatelja ...

Enega sem imel v življenju. Ob tihih večerih sva večkrat brez dela posedala v sobici. Sobice, ki sva stanovala v njih, so bile navadno tesne, mračne in vlažne. A duši najini sta bili bogati, in najini srca sta hranili zaklade najlepših biserov.

In ob takih tihih večerih sva dvigala bogastvo najinih duš. Biseri najinih src so lesketali v najinih besedah, proniknjenih od velikih idej in ožarjenih od svetlih idealov.

Često sva po napornem dnevnem delu ob tihih večerih šla iz mesta. Zunaj, v prosti, neomejeni prirodi so se nama duše prosto širile, zazibavale so se nama v sanje o srečni prihodnosti. Kovala sva naklepe za življenje, pred nama so se dvigala mogočna poslopja. Ah, tedaj sva jih le snovala, a prepričana sva bila, da jih svoj čas res postaviva. Čutila sva v sebi gigantskih moči, in dozdevalo se nama je, da je le še treba počakati onega velikega dne, ko porečeva vsemogočno ustvarjajočo besedo: fiat!

In ob takih večerih sva žarno hrepenela po tem velikem dnevu ...

Nekega večera sva šetala po polju za mestom. Mrak je padal na zemljo, kakor bi kdo tresel droben prah po vzduhu. Mesto je ležalo pred nama v mraku kakor velik, nenasitljiv moloh. Šum njegov ni zvenel do naju.

Polje je bilo že rosno, in v travi se je vila za nama jasno začrtana pot ... Bilo je maja in zdelo se je, da iz njiv in travnikov in iz vse prirode kipí življenje ...

Tiho sva stopala drug ob drugem. Prijatelj je zamišljen in pozorno zrl tja po polju, kakor bi nekoga iskal.

„Vsepovsodi življenje, a po mojih stopinjah sledí smrt.“

„Ti se spet vdajaš pesimizmu.“

Trpko se je nasmehnil.

„Pesimizem in optimizem in idealizem so zame le še pojmi brez vse konkretnosti in realnosti. Vse, o čemer sva sanjara še pred letom, pred pol leta, nima zame nikake vrednosti več. Jaz ne bom od vseh svojih naklepov uresničil nobenega, ničesar ne bom sezidal ... Vse je zame sedaj brez pomena, ker je vse samo dozdevno in neresnično. Resnične so le prevare življenja in — smrt.“

Poslušal sem ga nemo in s sklonjeno glavo. Iz izkušnje sem vedel, da bi bile zaman vse tolažilne besede. Prijatelj se je zavedal, da nosi smrtno kal s seboj.

Postal je in se zagledal v nebó.

„Kako krasno, kako veličastno! — Ali se spominjaš mladega kneza Andreja Bolkonskega iz „Vojne in mira“, ko leži ranjen na bojnem polju? Visoko nad njim se boči nočno nebo, in oblaki plavajo po njem. In tedaj začuti neizmernost drugega svetá in veličastvo posmrtnega življenja. In začudi se, da tega dosedaj nikdar ni opazil, da nikdar ni o tem resno razmišljal. In vse se mu v primeri s tem veličastvom zazdi majhno in neznatno in brezpomembno —: on sam, vse njegove skrbi, vsa ljubezen, ves svet in vse življenje —; čuti le eno, da ni ravnal prav, da se nikdar ni oziral v nebo. In trpek kes mu napolni dušo... Dozdeva se mi, da tudi zame prihaja tak trenutek...”

Vzel je klobuk raz glavo; z rutico si je otrl čelo, ki je bilo potno navzlic mlačnemu zraku.

„Da na to neizmernost, na to veličastvo človek tako pozabi! In na smrt tako malo misli — a kamorkoli pogledam okrog sebe, povsodi vidim njeno koso...”

Z neko pritajeno grozo sem se ozrl tja po polju. Zazdelo se mi je, da res stopa smrt nekje ob nama, pripravljena, da zavihiti koso. V duši mi je postajalo težko in bolno...

„Da, vidim jo, čutim jo — krog sebe, v sebi, vsepovsodi... Treba bo, se pripraviti...”

Nekaj tako velikega in skrivnostnega je zvenelo iz teh njegovih besedi, da mi je bilo, kakor bi moral sneti klobuk ter glavo globoko povesiti pred skrivnostjo, ki je hodila z nama po tistem polju, in ki jo je njegova duša jasno čutila in že jela umevati, moja pa šele od daleč slutila...

Nekaj tednov pozneje smo ga pokopali...

Takih večerov pa, kakor je bil oni na polju, ko se mlada duša poslavlja od življenja ter se izroča smrti, človek ne pozabi lahko... — — — — —

Nekoč sem na potovanju po Ogrskem v pusti izgrešil pot. Dan se je nagnil, in ob tistem večeru sem sam samcat stopal po neznani širni ravani.

Vse naokrog je bilo mirno. Nad menoj je sanjalo nebó. Ni bilo oblačno, a zrak je

bil nasičen in zgoščen in zvezde so se videle le nejasno — kakor bi visoko tam gori potrepetavala trudna očesca. Obkrožali so jih svetli kolobarji, ki so tembolj bledeli, čim večji so bili. Tudi ščip lunin je bil ovit s paro; lil je le slabo in hladno svetlobo na ravan in prirodo božjo, ki je krog in krog tiho snivala kakor v težki utrujenosti...

Bila je pusta ta priroda in ta ravan. Nikjer hiše, nikjer drevesa — le tam na obzorju se je v megleni temi nekaj črnilo kakor temán rob gorovja.

In jaz sem stopal sam po ti pusti, tuj in neznan — poznal nisem ne steze ne poti. Neprijetno in težko mi je bilo pri srcu. In čim dalje sem stopal, tem večja groza in bôl se mi je vsesavala v dušo. Dozdevalo se mi je, da je vsa ta krajina mrtva in prokleta, da stopam čez grobove. Krog in krog se v temini noči dvigajo gomile... in na njih stojé pošastna znamenja — ne križi, ampak znamenja zločinov in umorov in prokletstva. A ko se jim bližam, bežé pred menoj kakor Kajn ter izginjajo v nedogledu...

In z bôljo sem si priznal, da je moje življenje istotako prazna pustinja. Vse je mrtvo v tem življenju — vse vzore sem pokopal, vse velike ideje in veličastne naklepe sem položil v globok grob, oltarje svoje duše sem podrl, sveta znamenja zdrobil in večno luč sem ugasil.

In sedaj v temi in v noči stopam po mrtvi puščavi, nad katero trepeta obup in prokletstvo. In ne poznam ne cilja svojemu popotovanju, ne steze, po kateri naj stopa moja noga...

Neizrečena bôl mi je legla na srce — bilo je, kakor bi se spustil nanje otožni angel Azrael, da počije od svojega neumornega dela.

In ob tistem, mrtvaško mirnem večeru sem zastavil korak sredi puste ravani. In iz globine duše sem bolno in vroče zaplakal za izgubljenimi cilji, za izgrešenimi stezami k jasnim ciljem...

Tudi takih večerov človek ne zablija, zajedó se mu globoko v spomin... — — — — —

In še en tih večer mi vstaja pred dušo . . . Zunaj bo tiha in mirna noč. V sobah bodo hodili ljudje po prstih in šepetaje bodo govorili drug drugemu skrivnostne, napol pretrgane stavke.

Na mizici ob postelji bo gorela sveča. Mož z izmučenim in bledim obrazom, ležeč

ki jih še ni domislil — vse to se mu bo dozdevalo tedaj tuje in ničevo.

Nemara še pač za trenutek obrne oko nazaj v življenje, nemara še enkrat prehodi vso težko pot, ki ga je tako upehala in izmučila, nemara še enkrat premisli vse skrbi in dela polne dni, se še enkrat spomni

Sv. Trije kralji.

Srednja oltarna slika v kolinski stolnici.

v postelji, bo hrepeneči pogled vpiral na razpelo v koščenih rokah.

Le to znamenje bo zanj še imelo pomen, vse drugo krog njega mu bo tuje, brezpomembno —: tihi večer zunaj v prirodi božji, ljudje, ki hodijo iz sobe v sobo v tesnem pričakovanju nečesa velikega, naklepi in načrti, ki jih zapušča neizvedene, misli,

raznih večerov v odbeglih časih — a tudi vse to mu bode tedaj tuje in tako oddaljeno od njega, kakor bi ne bil preživel on vsega tega . . .

Pomen bo zanj imel le tedanji hip, le oni večer — oni tihi veliki večer, ki mu naj ne bo prehod v dolgo težko noč, ampak začetek novega, jasnejšega dne . . .